

ANOTACE

DINER, Dan: *Porozumět dvacátému století*
Centrum pro studium demokracie
a kultury, Brno 2010, 219 stran

Knihla německého historika Dana Dinera (nar. 1946), profesora soudobých evropských dějin na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a současně vedoucího Institutu Simona Dubnowa pro židovské dějiny a kulturu v Lipsku, představuje originální a poutavým způsobem zpracovaný pohled na dějiny „krátkého“ dvacátého století. Autor, který se snaží odpoutat od zažitých stereotypů dějinného výkladu, nahlíží důležité a obecně známé události skrze netradiční interpretační rámec a odkrývá tak nové souvislosti, které spoluvytvářely dramatický chod nedávných dějin. Zaměřuje se na hlavní aspekty uplynulého století, mezi něž řadí ideologizaci politického života, intervenční války, důsledky nového způsobu vedení boje v případě obou světových konfliktů, fenomén revolucí a občanských válek, úpadek demokratické politiky, dále genocidy a masové vraždění, národní socialismus, stalinismus, studenou válku jakožto netradiční velmocenský konflikt a v neposlední řadě proces poválečné dekolonizace a evropské integrace. Pro zájemce o danou problematiku má kniha Dana Dinera velký význam, neboť zmiňované události posuzuje s jistým nadhledem a v kontextu široce vymezených moderních dějin, tedy od přelomu 18. a 19. století až po pád bipolárně uspořádaného světa.

Kromě stručného úvodu je práce rozčleněna do pěti rozsahově vyvážených tematických celků. V úvodu autor upozorňuje čtenáře na to, že kniha sestává z „vynechaných míst“, neboť žádné historické podání, které není pouhým chronologickým řazením událostí, se

nemůže obejít bez cíleného výběru z nepřehledného množství historického materiálu. Na základě uváženého výběru pak autor interpretuje svoji představu 20. století, které vymezuje roky 1917 a 1989. Toto vymezení mu umožňuje zaměřit se na události, jejichž prostřednictvím se střet mezi komunismem a jeho antagonisty jeví jako „epochální protivenství“. Zápas měl dle autora podobu světové občanské války s výrazně ideologickým vymezením. Boj hodnot a světových názorů měl univerzální dimenzi a v různých formách se táhl celým stoletím jako boj dvou antagonismů – svobody a rovnosti, bolševismu a antibolševismu, kapitalismu a komunismu či Východu a Západu. Otázkám složitějšího dějinného procesu vedoucího ke katastrofě 20. století je věnována první část nazvaná *Výklady: Dvojí světová občanská válka*. Autor zde analyzuje a srovnává významné mezníky novodobých dějin mezinárodních vztahů, všímá si geografických a kulturních odlišností různých částí Evropy, nové taktiky vedení válečných bojů a definuje samotný význam a charakter konfliktů označovaných jako občanská válka. V kapitole *Konverze: Národ a revoluce* poukazuje na souvislosti mezi válkou a revolucí jakožto reakcí na válečný prožitek a porážku. Stranou zájmu nezůstává ani fenomén novodobého nacionalismu. Autor si všímá problému národnostních menšin, který v majoritních společnostech vyvolával pocit ohrožení zevnitř. V mnohých státech meziválečné Evropy nakonec vedl k nastolení autoritativní či diktátorské vlády. Značný prostor věnuje Dan Diner mezinárodnímu kontextu Maďarské republiky rad, rusko-polské válce a důsledkům německo-sovětského sblížení na konci třicátých let. Zajímavou částí práce je kapitola *Režim: Demo-*

kracie a diktatura, v níž se autor zabývá destrukcí politického života Výmarské republiky a následným nástupem německého nacionálního socialismu. V kontextu zničující hospodářské krize analyzuje politický vývoj ostatních evropských mocností a snaží se odpovědět na otázku, zda byla v případě Německa myslitelná jiná varianta vývoje. Události, které později nacisté interpretovali jako řízení osudu, však následujícím generacím připadají jako neuvěřitelný souběh okolností a náhod. V následující kapitole *Kataklysmata: Paměť a genocida* autor pojednává o fenoménu vyháňení a přesunu etnik, masového zabíjení a genocidy. Čtenář je zde seznamován s podstatou řecko-tureckého sporu, balkánskými válkami a genocidou Arménů, přičemž autorovy úvahy vrcholí podrobnou komparací nacistických a sovětských zločinů. Vzhledem k tomu, že se oba světónázory zakládají na utopii, bylo násilí nutné k jejich uskutečnění. Díky nesmírným zločinům se jmenované režimy vepsaly do paměti 20. století jako „dvojčata hrůzy“. Ačkoli se jednalo v obou případech o brutální projevy zla, shledává autor na základě důkladného rozboru četné rozdíly vyplývající z vlastní podstaty obou systémů. Předmětem závěrečné kapitoly nazvané *Dualismy: Dekolonizace a studená válka* je vývoj světové politiky a velmocí po roce 1945 na pozadí studené války, kterou Dan Diner označuje jako světovou občanskou válku. Období čtyřicet let trvající konfrontace Západu a Východu považuje z historické perspektivy paradoxně za „epochu velkých neutralizací“, kdy vzájemný protiklad mezi oběma bloky a odlišení na základě společenských hodnot a protichůdných světónázorů postupně anulovaly politický význam národních pamě-

tí sahajících do konce 19. století a doby meziválečné. Autor přisuzuje velký význam nástupu USA jako nové univerzální mocnosti hájící principy svobody kdekoli na světě, zajímavým způsobem dále charakterizuje odlišný proces dekolonizace v případě Velké Británie a Francie a v neposlední řadě se věnuje předpokladům evropského integračního procesu.

Práce vyniká invencí a vysokou mírou odbornosti, což podtrhuje pečlivě vypracovaný poznámkový aparát. Každý autorův vývod je podepřen propracovanou argumentací. Snazší orientaci v textu slouží podrobný jmenný rejstřík. Jistou slabinou studie je absence seznamu odborné literatury, s níž se lze seznámit pouze prostřednictvím poznámkového aparátu. Kniha Dana Dinera je pouze jedním z příspěvků k nevyčerpatelné problematice bouřlivého 20. století. Přestože se zejména pro složitou výstavbu textu nejedná o lehké čtení, představuje kniha širší záběr a komplexním kauzálním pohledem velký přínos pro obecné porozumění mimořádně složitému 20. století. Prostřednictvím obrovského množství pečlivě zpracovaných historických pramenů a odborné literatury rozšiřuje naše poznání o méně známé souvislosti a jevy, kterým doposud nebyla věnována náležitá pozornost. Knihu lze doporučit jak odborníkům, tak široké veřejnosti.

◆ Petr Svoboda